

مناجات

امیر علی شیر نوابی

ترجمہ، تفسیر، توضیح و تحشیہ

دکتر امیر نعمتی بانی

مدی قاسم نیا

انتشارات جنگل

سرشناسه	: نعمتی لیمائی، امیر، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور	: مناجات امیرعلیشیرنوائی
مشخصات نشر	: ترجمه، مقدمه، توضیح و تحشیه: امیر نعمتی لیمائی، مهدی قاسم‌نیا
مشخصات ظاهری	: تهران: جنگل: جاودانه، ۱۳۹۵
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۶۳۴-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: عنوان اصلی:
یادداشت	: Alishir Navoiy: Mukammal Asarlar To'plame o'n Oltinchi Jild
یادداشت	: نمایه
یادداشت	: کتابنامه
موضوع	: امیرعلیشیرنوائی، علیشیرین کیچکنه، ۸۴۴-۹۰۶ ق. - نقد و تفسیر
موضوع	: دعاها
موضوع	: Prayers
موضوع	: مناجات
موضوع	: Monajat*
شناسه افزوده	: قاسم‌نیا، مهدی، ۱۳۵۶-
رده‌بندی کنگره	: PIR۵۶۷۴/ن۷م۸۱۱۱۵۵
رده‌بندی دیویی	: ۸۰۰/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۸۰۷۱۳۷

عنوان کتاب: مناجات امیرعلیشیرنوائی

ترجمه، مقدمه، توضیح و تحشیه: دکتر امیر نعمتی لیمائی، مهدی قاسم‌نیا

ناشر: انتشارات جنگل، جاودانه

ناظر فنی: امین لشکری

نوبت و سال چاپ: اول، ۱۳۹۶

قطع و تیراژ: رقی، ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۱۶-۶۳۴-۹

[http:// www.jungal.com](http://www.jungal.com)

تلفن: ۰۲۱-۶۶۴۸۶۱۱۵-۹-۶۶۴۸۲۸۳۰

[email: info@junglepub.org](mailto:info@junglepub.org)

۰۳۱-۳۳۲۰۵۰۶۷-۳۳۲۰۳۸۰۰-۹

«حق چاپ برای مترجمان محفوظ است»

فهرست مطالب

۱.....	سریه خن
۳.....	دبیانه
۹.....	پیش گفتار
۱۰.....	حضور توفیق سادانه بر آبر دگاه سیاست
۱۹.....	نگارش و سرایش، آثا فراوان، دو زبان ترکی و فارسی
۵۸.....	پشتیبانی افزون و دست از کوشگران عرصه های علم، ادب و هنر
۵۹.....	خدمات و اقدامات عام المنفعه
۶۵.....	مناجات
۸۹.....	منابع و مأخذ
۹۷.....	نمایه

سر سخن

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی سیدنا محمد و آله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین الی یوم الدین
مناجات با مسمود محکم، لدا که به او است و ساحت نجوا ساحت خلوت و وحدت
است، چرا که اگر دیگری را در آن روضه محلی به نجوا کردن و در گوش دم
بر آوردن نمی افتاد.

چنین کوهر قدسی معنا آن گاه که در قالب لفظ دومی در می آید، آن چنان دلربا
می گردد که مناجات را از یک تجربه فردی به سرودی دسته جمعی مبدل می سازد و حال رسید
نیست که شیوه خواندن خدای تعالی منحصر است در آن چه از اولیاء معصوم (علیهم السلام)

شرف تایید یافته است و اقتضای به ناورد این مقام طریق نجات است، یک این مهم
 منافاتی با به پرده کشیدن نگارگری صورتگران ادب پارسی و به رخ کشاندن آن به جهانیان
 ندارد.

این جناب به رسم خود از تلاش محققانه فریخته متعلق جناب آقای دکتر امیر نعمتی یمانی
 (دامت توفیقاته) پاکبازی و به هم و دوام توفیقات جناب ایشان را از درگاه حق تعالی
 مسألت دارم.

دکتر محمد حسین بیاتی

رئیس دانشگاه عدالت

دماج

مناجات را لغت به معنای راز گفتن با کسی، راز و نیاز کردن، نجوا کردن و به تعبیر رازگویی به درگاه پروردگار و عرض نیاز و درخواست از درگاه خداوند به همنا است. آنچه هویدا می‌نماید، نگارش و سرایش مناجات دارای پیشینه‌ای به سینه‌های دیرینه در تاریخ کهن ایران است. چنان که بخش اصلی اوستای زرتشت، گاهاه، مجموعه‌ای از شعر هجایی نیایش‌گونه است.^۱ در دوران اسلامی این مهم را اهل بیت از پیش برخوردار شد و همت بزرگان دین و ناموران ادب و عرفان اسباب آن را فراهم آورد که تدوین مناجات‌نامه‌ها به سنتی معمول و مرسوم تبدیل شود. در وقت، فرهنگمردان ایرانی که از جمله آنان می‌توان به ابوسعید ابوالخیر، سنایی غزنوی، عطار نیشابوری، مولانا جلال‌الدین محمد بلخی، نورالدین عبدالرحمن جامی، شیخ بهایی و ... اشاره داشت، با یاری جستن از مفاهیم اسلامی یارای آن بودند تا اب فارسی را با مناجات‌های نغز و دلکش خویش غنایی دوچندان بخشند.

با وجود این، آنکه توانست توانمندانه‌تر از همه در این راه کام بردارد و گوی سبقت را از دیگران برآید، صوفی آتش‌گرفته و پیر پرسوز، عده هجری، خواجه عبدالله انصاری هروی بوده است. به‌ویژه آن که مناجات‌های او

۱. سماء بابایی، «از مناجات یزدان تا اشتلم‌خوانی (بررسی روند تحول موسیقی مذهبی در ایران)»، آینه خیال، شماره ۱۲ (بهمن و اسفند ۱۳۸۷)، ص ۱۱۶.

برخلاف عمده آثار پیشینیان نه کلام منظوم بلکه نثر موزون و مسجع عاری از تکلف است و بدین جهت بسی دلنشین تر جلوه می نماید. مسیری که خواجه عبدالله انصاری روشن داشت از سوی بسیاری پی گرفته شد. فرهنگمرد و سیاستمدار برجسته روزگار تیموری، امیرعلیشیر نوایی که در واپسین برهه های عمر خویش با افتخار و به اختیار منصب جارو کشی آرامگاه خواجه را بر عهده گرفته بود،^۱ یکی از نامدارترین دانشوران و ادیبانی است که به پیروی از وی به نگارش مناجات نامه دست یازید. مناجاتی که امیرعلیشیر نوایی سخن ساخت اگرچه از جهت سبک و روش یادآور مناجات های خواجه عبدالله انصاری است، اما تفاوتی عمده نیز با آن برخوردار است. زیرا امیرعلیشیر که به حق باید از او بنیانگذار و پدر ادب ترکی پنداشت، کشیدن کباده سنگین این کار سترگ را نه با سود جستن از زبان فارسی بلکه با بهره برگرفتن از زبان ترکی جغتای انجام داد. زبانی که پیش تر به هیچ وجه در شمار زبان های ادبی قرار نداشت.

۱. امیر نعمتی لیمایی، بررسی زندگی سیاسی و واکاوی کلامی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی امیرعلیشیر نوایی، (تهران: وزارت امور خارجه و شهید دانشگاه فردوسی، ۱۳۹۳)، ص ۹۴.

۲. تا پیش از حضور امیرعلیشیر نوایی در عرصه تاریخ، زبان ترکی جدای از عرصه نگارش و سرایش کاربرد نداشت، اما با کار گرفتن زبان ترکی جغتایی جهت تدوین رسایل و دواوین از سوی امیرعلیشیر، دانشمندان و ادیبان گروه ها و اقوام مختلف ترک پیروی از وی را سرلوحه کار و پیشه خویش ساختند. درحقیقت، روندی که امیرعلیشیر نوایی در بهره برگرفتن از زبان ترکی پیش گرفت از همان ابتدا مورد توجه ترکان قرار گرفت و هنوز چند صباحی نگذشته بود که ادبای ترک تبار با الگوبرداری از روش وی ترکی سرایی و ترکی نویسی را رواج بخشیدند. برای آگاهی بیشتر بنگرید به: همان، ص ۲۲۳-۲۲۱ و ۳۳۶-۳۳۴.

مناجات امیرعلیشیر نوایی رساله بسیار کوچکی است که تنها در چند صفحه خلاصه شده است. برخی پژوهندگان بر آن باورند این اثر که نثرش بسیار صمیمانه و خالصانه است،^۱ رساله مستقلی نبوده، بلکه در اصل مقدمه‌ای بوده که وی بر کلیات آثار ترکی خود نگاشته است.^۲ زمان دقیق نگارش این اجات مشخص نیست، اما با توجه به مطالب مطروحه آن به نظر می‌آید تألیف آن در هنگامی رخ داده که امیرعلیشیر یارای آن یافته بود به برآیندی از تجربه‌های گوناگون دست یابد، در نتیجه با اعتراف قلبی به تقصیرات افزون‌تر خود در گذشت، عمر با پشیمانی کامل روی توبه به درگاه الهی کرده است.

در ترجمه فارسی مناجات امیرعلیشیر نوایی که در این دفتر به خوانندگان دوستدار ادب و عرفان پیشکش خواهد شد، از دو نسخه متفاوت بهره گرفته شده است، نخست، نسخه‌ای که مطابق با نسخه منتشر شده در جلد شانزدهم مجموعه آثار امیرعلیشیر، چاپ از پاکستان، بوده است و در تارنمای کتابخانه ملی امیرعلیشیر نوایی تاشکند^۳ صورت آنلاین می‌توان از آن سود جست.^۴ دوم، نسخه ترجمه انگلیسی مناجات امیرعلیشیر نوایی که

۱. سادات آدی گوزل، «علیشیر نوایی: زندگی، شخصیت ادبی و آثار»، مذکور، ص ۱۱۴.

۲. محمد یعقوب واحدی جوزجانی، امیرعلیشیر نوایی (فانی)- مشتمل بر شرح زندگانی، آثار عمرانی، مولفات و نمونه نظم و نثر او، (کابل: انجمن تاریخ، ۱۴۴۶)، ص ۳۹.

۳. جهت دسترسی نگاه کنید به:

http://navoi.natlib.uz/uz/muhokamat_ul_lugatayn_mazon_ul_avzon_tarixi_anbiyo_va_hukamo_tarixi_muluki_ajam_arbain_siroj_ul_muslimin_munojot_risolai_tiy_r_andoxtan_un_oltinchi_tom/munojot/

بازگردان آن از ترکی جغتایی به انگلیسی توسط پژوهشگر و نوایی‌شناس ازبک‌تبار، سیومه غنی‌آوا انجام پذیرفته است.

شایسته و بایسته است یاد شود، متن مناجات امیرعلیشیر نوایی سرشار از واژگان و اصطلاحات عربی و فارسی است^۱ و نظر به این مهم و در راستای حفظ اصالت اثر کوشیده شد تمامی لغات عربی و فارسی متن به صورت مبنی در برگردان فارسی مورد کاربرد قرار گیرند و بدین روی از جایگزین کردن آن‌ها با کلمات مترادف و هم‌معنا خودداری ورزیده شد. همچنین هرگز آن‌ها که اساساً گردید درک دقیق‌تر واژه‌ها، اصلاحات و عبارات نیاز به توضیح و تفسیر دارند، حاشیه نویسی بر آن‌ها به صورت پاورقی انجام پذیرفت تا خواننده به اسانی بتواند سخنان امیرعلیشیر نوایی را دریابد. افزون بر موارد یادشده، به جهت آن که در کتاب شود امیرعلیشیر نوایی که بوده، چه کرده و چه آثار و تاثیراتی از خود به جای نهاده است نیز پیش از متن اصلی، پیشگفتاری به نسبت کوتاه درباره شرح احوال او آمده است.

فراهم آمدن این دفتر مرهون راهنمایی‌های کمک‌های استادان، سروران و دوستانی چند بوده است و چنین مقدمه‌ای هر قدر هم کوتاه باشد نمی‌تواند از عرض مراتب حق‌شناسی و سپاس نسبت به آن‌ها در حصول این مهم مدد رسان بوده‌اند خالی بماند. به‌ویژه یاری‌رسانی‌های دست‌به‌دستان آقایان حضرت آیت‌الله دکتر محمدحسین بیاتی و جناب دکتر محمدشریف مالک‌زاده ریاست معزز و معاونت محترم امور علمی دانشگاه عدالت که انتشار این اثر تنها با

۱. البته این خصیصه و ویژگی در تمامی آثار ترکی امیرعلیشیر دیده می‌شود. برای آگاهی بیشتر بنگرید به: نعمتی لیمایی، بررسی زندگی سیاسی و واکاوی کارنامه علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی امیرعلیشیر نوایی، ص ۱۶۵-۱۶۳.

بلندنظری و نیکاندیشی آن بزرگواران محقق و میسر گردید، فراموش شدنی نیست. سپاس و سر تکریم و تعظیم فرود آوردن در برابر بذل توجه و عنایت این عزیزان کمترین کاری است که به جبران مهرورزی‌های افزونشان می‌توان انجام داد.

امیر نعمتی لیمانی - مهدی قاسم‌نیا

تهران، مهر ۱۳۹۵

www.ketab.ir